

חברת ה'

שנה ל"ז

(למעשה בארצות הברית)

(נוסד בשנת תרע"ג במילן ע"י הרב ר' שמואל אדלר)

RABBI M. SILVER
1444 SOMERSET PL N W
WASHINGTON D C

חודש שבט, ה'

הפ'דים

קובץ רבני חדש

העורך המזל

הרב שמחה עלבערנ

בזקלן, נ. י.

"HAPARDES"

Rabbinical Journal Published Monthly by Rabbi S. Elberg

OFFICE OF PUBLICATION c/o

United Bindery, Inc., 155 Ave. Of The Americas, New York 13, N. Y.

Price — \$5.00 Per Year

FEBRUARY, 1962

העיתון והזכנס לאינטרנט

Vol. 37. No. 5

www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ב

RESIDENCE

RABBI S. ELBERG, Editor

4809 — 14th Ave., Brooklyn 19, N. Y. — Phone: GEdney 8-5309

Entered as second class matter October 16, 1950, at the
Post Office at New York, N. Y., under the Act of March 3, 1879.

מכתב בענין תקון ערובין במנהגין

הרב שמעון שוחטב

כבוד הרב העורך שליט"א.

קראתי מאמר ארוך ב"הפרדס" האחרון מהרב ר' מנחם מ. כשר בענין תקון ערובין במנהגין ובבקשת סליחה מה"ר הרבנים הגדולים שליט"א המתעסקים בענין זה לא אוכל לעבור עליו בשתיקה ורואה אני חובה בעצמי לתוות דעתי ברבים מטעמים ונימוקים דל-הלן.

הנה בודאי אין אני כדאי לפלפל בפסקי-הלכה של גאוני דור האחרון וצ"ל המוכאים בתוך המאמר ובכלל מי אני שאוכל להכניס את ראשי בין והרים הגדולים המהמירין והמקילין ולא בפסקי-הלכות אני עוסק להם-ביר פנים לכאן או לכאן, וגם ח"ו לא באתי לקנסר, והלואי ויכולתי להשקיע נקיפות לבי בי ואת החששות החמורות המנקרות במחיי — בנוגע לשאלה זו — תהרשתי, ולא העזתי פני פרסם בדברים דברי בקורת התנגדות, אך מאחר שקראתי בסוף המאמר הגיל שהועד למען תקון ערובין יקרא בקרוב אסיפה גדולה מדבני מנהטן, בה יחליטו סופית אם יש לסדר תקון ערובין במנהגין אם לחדול, או אמרתי בדבי כי השקט לא אוכל בדבר שעלול לגרום חלול ש"ק וחלול השם ח"ו ומדאגה מדבר החלטתי למרות רצוני למחות בקול רם מפני שהשעה צריכה לכך ואת ה"ר הרבנים הגדולים חברי הועד הסליחה ואת והב בסופה.

(א) הנה הכל מודים שמצוה גדולה לתקן ערובין למנוע את העם מחלול ש"ק, חכות גדולה להמנות לדבר מצוה חשובה כזאת ואדרבה כל מי שמעכב או קולד האחריות תלוי על צוארו ולית מאן דפליג — אולם בעת ובעונה הזאת ובפרט במדינה זו המ-שוכשת בגסות ובבורות, בשעה שקלי הדעת גברו למעלה ראש ונערים יעמדו במקום זקנים ולא יתבשרו לגלות פנים בתורה שלא כהלכה, ולדרוש דרשות של דופי בכל פינות ומחנות, והמלחמה עזה נגד מחבלים כרם ה"צ, מערכה מול מערכה, בשעת חירום רחני כהיום, בודאי יש להתחשב עם המצב

שקודם לכן לא נכנס אדם לשם לעבודה, כמשי"כ רש"י, והא לדעת הגרי"א אין יום הכפורים תחלה במקום, הא גם קודם נכנס תחלה בסדר הזה, ומתבאר מכאן דיהכ"פ ה"י תחלה במקום וע"כ דקודם יהכ"פ טרם שנכנס שם בפעם הראשונה לא ה"י אהרן נכנס גם בסדר הזה, ואין לומר דיהכ"פ תחלה לעבודה הכוונה על פעם ראשונה של כל השנה ואין הכוונה על יהכ"פ ממש, ו"א, חזק דאין יום של כל השנה, גם אם אהרן נכנס נקרא יהכ"פ, ועוד הא בכל השנה גם בשעה שנכנס בסדר הזה לא בעי פרישה כלל, ומוכח כדברינו דרך לאחר שאהרן נכנס ביהכ"פ לפני ולפנים ה"י נכנס אח"כ ג"כ בכל השנה, ואפשר דהכוונה תחלה במקום שמקודם לכן לא נכנס אהרן משום חיוב חובה של חובת היום, וזה שנכנס מקודם יהכ"פ בסדר הזה אין זה מגרע במדה של "תחלה מעבודה", משום שנכנס לא בתורת חובה, דלא ה"י עליו שום חיוב ליכנס. אולם הלשון משמע דלא נכנס מקודם כלל, וע"כ דקודם יהכ"פ אהרן לא ה"י נכנס.

לשאלת הכת "בני-ישראל" מהדור

(המשך מעמוד 11)

יום שהתקנה במקומה ולא פירסמו שטעו מבשילין כל בית ישראל והרבנים ודיינים ובפרט של רבנות הראשית שאינם מדימים קולם באופן רשמי למחות (כמו שעשה הרב אליעזר וולדנברג שליט"א) כולם חייבים באחריות תקלה זו.

ומה שיש מוכיחים מאגרות הרמב"ם שמביא מיישוב יהודים מהדור ששומרים מילה בשמיני ושבת ומוכח שהם יהודי אינו שום הוכחה ח"ו ראשית אמת שהיה שם ישוב יהודים רק נזערכו לאט לאט עד שהיום מצאצאיהם ספק מי הוא מורע אברהם והרמב"ם לא פירש דשרי לקהל ולא בדק עד כדי להשיאם ובכלל אולי היה אז מקוצין גם קבוצה כזה והעיקר שמה אין לבנות להתירן בקהל.

עם ישראל עורו והתעוררו! תורתנו הקדושה עומדת בסכנה! הבה נרים קולינו בדמה ולא נשתוק בעת ובעונה כזאת.

(ג) מאחר שעיקר היתר הערוב תלוי במציאות, כלומר מנהטן היא אי מוקפת בימים ונהרות מכל צד, צריכים להסביר לצבור שלפיו אין צריכים לעשות מחיצות, וכמעט שאין צורך לשום תקן כ"א לשכור את העיר משרי העיר ולקנות קופסא של מצות וחלל. ואז ישאל כל אחד: איך שהדבר ב"כ קל, למה לא עשו זאת הרבנים זה כבר ולמה הטריחו עלינו בחומרות יתירות עד היום? מאחר שאינם רואים עין בעין את סימני הערוב כמו חוטים מתחזיק, צורות הפתח וסימני היכר וכדומה, יתמחו על החפץ, כי לא ישכילו ולא יבינו הלכות שבת ודעות התורה, ובטח ימצאו רבים מעמי הארץ אשר יחשבו מחשבת פגול על הרבנים שברצותם מחמירים וברצותם מקילים, ולולי שלא היו עצלים ונרפים ומתנגדים זליז כל השנים הללו, כי אז לא היו צריכים להוזהר עד היום באיסור הוצאה, והראיה, כי הנה לא חדשו הרבנים דבר ולא עשו מחיצות ולא טרחו ולא עמלו, כי אם נתוכחו כולם יחד באספה והחליטו ברוב דעות שמה שהוא אסור בכל ערי אמריקה עד עכשיו, ומה שהוא אסור בכל חלקי העיר ניו יורק, ומה שהיה אסור במנהטן עד שבת שעברה יהי מותר משבת זו והלאה כי כן הסכימו הרבנים! ומי מן הקלים שלא יחשוב שלולי הרבנים ידונו כמרכ על שאר איסורים וחומרות, כמו עלקטריק, עלצווייטר כ"י הלכות אישות כ"י כי אז בודאי גם כן ימצאו היתרים פשוטים וקלים כמו זה, ובאם איסור הוצאה אה כ"כ קל למה יש להחמיר באיסור מוקצה וכ"י. האמנם לא צריכין לחשוש לכל זה בדור עני כדורנו? וכי לא צריכים אנו להזהר מחנפי לעג של הקונסרבטיבים והריפורמיים למיניהם, שיפרסמו בעתונים שהרבנים קנו את אי מנהטן מן הסיטי-האָלל באגורה אחת כמו שעשו הגויים בימי קדם מן האיני-דיאנים וכדאי בזיון וקצף! וימצאו אז אחרים האומרים אדרבה כי מקדמים בברכה את "גבורת רוח" הרבנים המתחשבים במציאות והחזקה, ובטח יחדשו תקונים אחרים בקרוב

העגום, כי אמנם חוששני מחסאת ותקלה גדולה ויתירה, וחורבה גוראה העלולה שתתחזה מתקן זה ונהפוך הוא שבמקום תקן יצמח קלקול, ותחת אשר יתמעט חלול השבת יתרבה ח"ו בסיבת תנאי-החיים בעת כזאת. ואם אף איש אחד יעבור ד' אמות ברשות הרבים במקום האסור בסבת התקן החדש, ח"ו, מה נענה ליום הדין? וק"ו ב"כ של ק"ו באם יש לחשוש שרבים יקילו את ראשם בכל עניני שבת ושמירת המצוות בעקבות ההתחדשות הלזות, על אחת כמה וכמה שלא נמצא אז מקום אנא גולין את חרפתנו.

(ב) הנה עלינו לדקדק בדברי הגאון הגר"א הנקין שליט"א המובאים במאמר הנ"ל שכותב בפירוש שצריכים לפרסם ברבים שהתקן מועיל רק לענין שכירות מקום אבל עירובי חצרות צריך בכל בית שיש בו שני יהודים ועוד צריכים לפרסם דיני מוקצה שאינו ניתר בעשיית הערוב ולפרסם שרק האי מנהטן נכנס לתוך היתר הערוב ולא שאר חלקי העיר. ובאופן זה יש לקוות שהערוב יהי רק תקן ולא תצא תקלה מזה, עכ"ל. וא"כ יש לנו רשות להטיל ספק ולח"ש שיש אולי ושמא ח"ו תצא תקלה מזה, שרבים לא יקראו את המודעות או לא ישגיחו על מה שהועד מפרסם באיזו לשון שהיא, או דלמא לא יצייתו לדברי האזהרות של הרבנים, וכאן המבין שואל: ומי צייתי? הטרם נדע כי לא ישמעו לדברי המזהירים והמוכיחים? הלא ראינו כמו עינינו שאף רבנים ומנהיגים לא הטו אחזן לפסק הלכה של אחר עשר ראשי ישיבה מפורסמים, מה יעשו דלת העם, אותם האומללים אשר לא חכו לתקן הערוב והוציאו בש"ק מתוך אי-ידיעתן או אפשר מקלות הראש האם יסירו עכשיו את כל חפצי המוקצה מכיסיהם ומן הפא"ק קעט"בוקס" אשר בידי נשיהם? ובאם יטיילו על הגשרים, ד"מ ממנהטן לבראנקס, בשבת, האם באמת יצייתו להדיק את כסיהם בדרך? האם ידעו ויבינו ענין של צורת הפתח, ועד איזה מקום מותר לטלטל ומאיזה מקום אסור?

כמו שלא שמעו מקודם אך הידאים העומדים
בנסיונות החיים במסירת נפש עד היום מע-
תה יקבלו מתנה נאה "לכבוד המקום לכבוד
התורה ולכבוד השבת", ויכולים להביא את
הפאקטבוקס לבהכ"נ כמו שעושים מחללי
שבת מאתמול שלשום וכדומה.

ולפי כל הנ"ל לא נשאר לנו רק טעם אחד
לשבת, לחייב את התיקון, וזהו, להציל את
השוגגים באיסור הוצאה מעונש ח"ו ואת
קלי הדעת מחשש מומדות, ובודאי טעם זה
חשוב הוא בלי ספק, אבל למחלה זו קל
מאד למצוא תרופה, וזהו:

ילכו נא הרבנים המכריעים כדעת המ-
קילין וישכרו את האי מנהטן משר העיר
ככל הלכות ערובין אך לא יפרטמו את הדבר
כלל, ואז את נפשם הצילו וגם את נפש
העוברים בשוגג על איסור הוצאה ררבנן
(לפי שיטתם) הצילו מעונש חמור, וד' יסלה
להם לכל הטועים, וכל זה אפשר בלי פרסום,
בחשאי, וע"ז הכל מסכימים בחפץ לב אבל
כל הקהל אל יוציא איש מביתו ביום השבת,
ובפרט שהגאון ר"מ פיינשטיין שליט"א כתב
בפירוש שבכל אופן בעלי הנפש יחמירו על
עצמם ולא יוציאו כבתחלה.

ועלינו לקחת להחזקת התורה בדור הצעיר
וכל בנו יהיו למודי השם ויד גדולי התורה
תהי' תקיפה ואז כל אחד ישמח להשתתף
בזכות הרבים ולתת יד לתקן ערובין בכל
ועיר עפ"י הלכה וע"פ הסברה גם יחד,
ושלום על ישראל.

הרב שמעון שוואב

לפי רוח האמן, וסימן טוב הוא שהתעוררו
החרדים סוף סוף מתרדמתם וכדומה. וכי
לא צריכים לפחד ולדאג אולי יש ממש
בחששות האלו? אולי ח"ו יצא שטר "התקון"
החדש בהפסד הנורא והאיום העלול לצמוח
מזה?

ומה יעשו התמימים שאינם בני תורה
להשיב פני שואליהם והמלעיגים עליהם? האם
אין אנו צריכים לפחד שמא גם תמימי דעים
שאינם יודעים להשיב יתמהו ותתבלבל דעתם
ויאבדו את דרך הישר באמונה ובשמירת
המצוות, כמאמר החכם אשר לצנות אחת
דוחה מאה תוכחות.

זאת ועוד אחרת. קדושת השבת היא בב-
חינת גוסס ואסור ליגע אפילו באצבע קטנה
לפי מצבנו היום פה. איסור הוצאה היא
אבן הבוחן בין יהודי שומרי תורה באמת
ותמים ובין המקיל את עול מלכות שמים
מעליו. בדרך כלל אפשר להסכים שמן הס-
תם כל איש ואשה בינינו הנזהר מאיסור
הוצאה בש"ק היום מחזק הוא לנו לירא
שמים בעיני כשרות, עדות שדוכין, חנוך,
התחברות וכדומה, וע"ז הנסיון מורה למדי
ולפי מצבנו אנו הרי הזהירות בהוצאה נעשתה
לאבן בוחן וסימן היכר, וכי יש לנו הרשות
כעת עתה בעוד דלא אכשיר דרא, לבטל
כידים את הסימנים המובהקים הללו ולהיות
גורמים בתקן זה להגדיל בלבול המוחות
וערוב המרשיות שהם כל כך בעוכרנו?

כלל של דבר כל אלו המרוכבים שכבר
הוציאו בשוגג או במזיד בש"ק ימשיכו את
דרכם ולא ישמעו לדברי המזהירים מעתה

כוס-תנחומים

חשתתפותנו החמה בצערו הגדול של כבוד ידידנו החשוב

הרב הגאון הגדול

ר' ניסן מע"לשקין שליט"א

מגדולי הוראה ומזקני רבני אמריקה

בהילקח ממנו אשתו הרבנית החשובה ע"ה.

חשוכן בציון ירפא את פצעי לבבו ולא יוסיף לדאבה עוד.

המערכת

הרב מנחם מ. כשר

על דבר תיקון עירובין במנהטן ג. י.

לאחר שנרשם המאמר ב"הפרדס" חדש מכת, בא לידינו המכתב דלהלן*.)

מכתב מאחד מגדולי התורה בעלי הוראה המפורסמים בעולם מראשי ועד הרבנים בעיר ווארשא הרב ר' שלמה דוד כהנא זצ"ל, בו מבאר יסוד ההיתר של תיקון עירובין בעיר ווארשא ומסכים לתיקון עירובין בפריז על סמך של צורות הפתח מכתבו נוגע באופן ישר להיתר תיקון עירובין במנהטן

הרב

שלמה דוד כהנא

ווארשא געשט 17, טעל 81-81-11

ב"ה יום ג' ערב חנוכה תרצ"ד ווארשא.

הוד כבוד הרב הג' מהור"ר שוחטמאן הי"ו.

מכתביו מכ"ז תשרי ומ"ז כסלו קבלתי כמועד, מחמת שהענינים שכתב במכתבו הראשון לא נגמרו אז עדיין, לזה נתאחזה תשובתי.

ע"ד שאלתו אם בעיירות הגדולות צריכין לחוש לר"ה דאורייתא, שלא יהי' היתר לתקן המלמול רק בדלתות, לדעתי בעיירות קטנות שדרך המלך עוברת בה ומפולש מעבר אל עבר יש יותר חשש מעיירות גדולות, כי ההיתר של ששים רבוא אינו ברור, והמשכנות יעקב כתשובה ארוכה להגאון ראז"ם קרא תגר על ההיתר הזה ומחמיר להצריך דלתות וההיתר של אינו מפולש מוסכם ונתקבל, ולא ראינו מי שחולק ע"ז, ועי' בב"י סי' שמ"ה ומ"א ס"ק ה' שפירשו דמפולשים היינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה ובכסף משנה הל' שבת פי"ד ה"א. ובעיירות גדולות לא נמצא מפולש כלל, וכן בעירנו נוהגין מן הדורות שלפנינו בתיקון עירובין ובל לחוש לר"ה דאורייתא להצריך דלתות, וגם גוף הדין של הש"ע דר"ח בעי דלתות אינו מוסכם מכל הפוסקים, כי דעת האו"ז דאפילו ר"ה נמור ניתרת בצות"פ דלא קיי"ל כר"י, ועי' בספר מנחת פתים שהאריך בזה.

ובזה הנני ידיו המכבדו כערב ומצפה לשמוע ממנו אך טוב מלה.

שלמה דוד כהנא

המכתב של הגרמשי"ד כהנא ז"ל חשוב מאד בנוגע לפתרון שאלת תיקון עירובין במנהטן שמשפלים בה זה הרבה שנים, והוא מכריע את הכף באופן ברור שאין שום פקפוק כלל שיש לתקן עירובין במנהטן, מפני שכלל גדול הוא בהלכה "מעשה רב" ובמכתבו של הגרשי"ד כהנא ז"ל מבואר שעיקר היתר תיקון עירובין בעיר הבירה ווארשא שבמשך

(*) מענינים מאד המסכות איך המכתב נתגלה לנו. לפני שבוע דברתי עם הגר"י גוסטמן שליט"א ר"מ ישיבת צה ישראל בברוקלין, שהי' אחד מחברי הבית דין בחילוט שבראשו עמד הגר"ע זצ"ל וספרתי לו ע"ד המכתב מר"ע גרודזענסקי וא"ל שהוא זוכר בשעתו שהי' מו"ם ע"ד תיקון עירובין בפריז. והנה השבוע בא פתאום לידו ספר שלא החזיקו בידו כבר כס"ז שנה והיה שייך פעם להרב מרדכי שוחטמן ז"ל וכשפתחו מצא את המכתב הג"ל בצירוף המכתבים מהרב שוחטמן ז"ל והרב מונק שיחזר, וחי' הדבר למלא בעיניו וראה בזה השגחה פרטית, כי מכתבו של הגרשי"ד כהנא ז"ל הוא חשוב מאד בשאלת תיקון עירובין במנהטן.

אביא משרת אבני נזר אריח סי רסיה, מה שמור
 רין מכח ספק ספיקא הוא אצלי מחמת הדין הגדול
 שאם לא יהי עירובין יבואו לפרוך איסור שבת
 לגמרי חס ושלום. שם סי רס"ו: והוא היתר
 בדוחק כר חלילה להפריע כר רק המחמיר אם ירצה
 יחמיר לעצמו ע"כ, ושם סי רס"ו: והמתעקש
 בזה ומונע מלהעמיד העירובין הוא מחטיא את
 הרבים ועתיד ליתן את הדין, ע"כ.

חושבני שכעת כאשר נחגלה לנו כל החומר הגיל
 גם אלה הרבנים יראי הוראה שחששו להביע דעתם
 ולהשתתף בתיקון עירובין יתנו דם לעזור לתקון
 עירובין. ואם יהי כאלה שאחרי כל הגיל עדיין
 יפקדו בהיתר, הועד למען העירוב פונה אליהם
 בבקשה ובאותם המלים שכתב האבני נזר הגיל
 "חלילה להפריע כר רק המחמיר אם ירצה יחמיר
 לעצמו".

דבר מפורסם הוא בעולם, שלא היתה כמעט עיר
 גדולה שתקנו בה עירובין, שלא יהי מפקקים, אבל
 לרוב החמירו על עצמם או שהביעו דעתם שבעל
 נפש יחמיר על עצמו, אבל לא היו מפרעים לרבנים
 אחרים להרים מכשול מבני עמנו.

ומוצאים אנו לחובה להזכיר שמות של שלשה
 רבנים גדולי תורה מפורסמים זצ"ל שכתבו להיתר
 עירוב במנהטן היה הרב יונתן שטייף ז"ל הרב
 מנחם סג"ל פאללאק ז"ל והרב מיכאל דוב חייס
 מצנזל ז"ל, וגם האדמו"ר מאמשינא זצ"ל שהי
 הראשון שעורר את הרבנים במנהטן על הצורך
 לתקן עירוב, ולהבחיל, אדמו"ר מבאראן ר' מרדכי
 שלמה פרידמן ואדמו"ר מקופציניץ ר' אברהם
 יהושע העשיל שליט"א, שעומדים על המשמר ומזריזים
 את חברי הועד למען תיקון עירובין במנהטן להוציא
 הדבר מכח אל הפועל. גם האדמו"ר מליובאוויטש
 ר' מנחם מענדל שניאורסאהן שליט"א כתב דברי
 זיכרון וחיווק על דבר הנחיצות לעשות עירוב.

וכל המסייעים ועוזרים בתיקון עירובין להציל
 קהל גדול מישאל מחלול שבת יקויים בהם, וד'
 משכילים יזהירו כוזה הרקיע ומצדיקי הרבים כבוד
 בים לעולם ועד.

ארבעים שנה האחרונות היו יותר מששים
 רבוא והרחובות רחבים יותר מט"ו אמה
 ועיקר ההיתר שסמכו על צורת הפתח מפני
 שלא הי' דרך רה"ר שלה שעריה מכוונים
 ולכן אין לה דין דה"ר דאורייתא, אותו
 הטעם שביררתי באדיקות בקונטרס דביעי.
 ועל זה סמכו הלכה למעשה והעיר והארשא
 הרי היתה מלאה וגדושה רבנים גדולי
 התורה חסידים ואנשי מעשה, ותמיד הי' בה
 אורחים גדולי התורה מכל המדינה ומשאר
 מדינות ואין פוצה פה על ההיתר, והמפקק
 על ההיתר הוא בכלל מוציא לעז על הראשי-
 נים.

ובתור יליד הארשא זכרני שהי' זמנים
 שהכריזו בבתי מדרשות שהעירוב נתקלקל,
 והיו יחידי סגולה שתמיד החמירו על עצמן
 לטלטל, בכל זאת לא עלה על דעת מי שהוא
 לערער על היתר העירוב. ואותו הדבר ביר-
 שלים תקנו הב"ד עירוב ולפעמים העירוב
 מתקלקל ומכריזים בבתי כנסיות שאין לטלטל
 ויש כאלה המחמירים תמיד שלא לטלטל,
 ואין חשש במנהטן על קלקול צורת הפי-
 תח מפני שאין צורך בצורת הפתח רק
 בהגשרים וצורת הפתח שלהם קבועה.
 ויש להדגיש שהתיקון בוארשא בצד אחד
 הי' מיוסד על המחיצה של נהר וויסל
 והי' מערערין על זה מפני ששפת הנהר
 היו מקומות שלא הי' מתלקט עשרה מתוך
 ארבע אלא שבעל חידושי הרי"ם זצ"ל אמר
 שבשעת הדחק גדול כמו בק"ק והארשא
 כדאי לסמוך על המהרי"ט שמקיל בענין
 זה, כ"כ בשו"ת בעל מאורות נתן סי' ח'
 מובא בקונטרס שלישי שלי.

ובנוגע למ"ש הגרי"א הנקין שההיתר הוא בשעת
 הדחק וכן מ"ש הגר"ם פיינשטיין שבעל נפש יחמיר
 על עצמו. זו היא שיטה ידועה ורגילה בהרבה שו"ת
 של האחרונים בענין עירובין שאחרי שהתירו לעשות
 עירובין בשביל הקהל הוסיפו סגנון הגיל ולדוגמא

תמצית יסודי ההיתר לסדר עירובין במנהגן

א. העיר מנהגן היא אי (שטח יבשה) מוקף מכל צדדיו סביב בימים ובנחירות והישוב של העיר נמשך עד המחיצות (תמצא באריכות בקונטרסים הנזכרים לעיל). מלבד הימים והנחירות שהם מחיצה בידי שמים, יש לו ג"כ מחיצות עשויות בידי אדם בנידוד החוף, ומלבד זה גם מחיצות בנויות על החוף, נומה שיש איזה מקומות הרחבים יותר מעשר אמות שאין שם מחיצה בידי אדם אבל חוף הנהר מתלקט עשרה מתוך ארבע, וכן יש מקום אחד במערב העיר שטח יותר ממאה אמה פרוץ אל הנהר הודסן בלי גידודים ומחיצות על שפת הנהר, אין זה נוגע לתיקון העיר כי למעלה משטח זה ישנם מחיצות גמורות וכן בשאר הפרצות הנ"ל, והשאלה היא אם

מותר למטיילים שם למלטל על שפת החוף?).

ב. עיקר השאלה היא ב"ט הנש-רים היוצאים ממנהגן לברוקלין, לברונקס וכו', ולפי מה שנתברר על ידי שלשה רבנים שסבבו את כל העיר וברא-שם הרב ר"צ איוונשטאט, ובדקו את כל הגשרים ונכתבו תאורי צורת הפ-תחים מכל גשר וגשר של הי"ט גשרים ע"י הרב ר"צ איוונשטאט בהסכמת שלש-תם ונדפסו בס' „קונטרס תיקון עירובין מהרב י"ד מאסקאוויטץ, ויש לכולם צורת הפתח, והנה ההיתר של צורת הפתח מועיל רק אם אין להעיר דין רשות הר-בים דאורייתא, כבר נתבאר בהראשונים שרשות הרבים אפילו אם יש בה ס' רבוא, אם אין שעריה מכוונים זה כנגד זה, כמו

קסד: עיר המוקפת מכל צדדיה בנהר זה הוא ערובה, ואין צריכה אלא ערובי חצירות לערב בפתח, וכן הוא לפנינו בבה"ג עירובין פרק הדר. וב"נעם" חלק א' עמ' ריו, הבא-תי מקור חדש ממשנה מפורשת בטהרות פ"ו מ"ט הפך רה"י לשבת ע"ש ברי"ש ובתוס' יו"ט משם הערוך: מגדל ששלש רוחותיה בתוך הים ורח אחד ליבשה ומקורו מפ"י רב האי גאון לטהרות שם, וזה הוא כשיטת הראשונים שבשלש מחיצות הוא רה"י מן התורה. ראה מ"מ וכס"מ פי"ד מהל' שבת הי"ד עיי"ש פי"ז ה"ב ובמג"א סי' שמה ס"א בשם הרא"ש. ומבאר ממשנה זו ומדברי הבה"ג ראי' לשיטת הראשונים שגם במחיצה ביד"ש לא אמרינן אתי רבים ומבטלי מחיצתא, ראה בנעם שם עמ' ריו, בירוד כל השיטות בפרט זה.

(2) ב"נעם" ח"ג עמ' רצב—שב בדרתי שיש להתיר גם פרצה זו במקום שמטיילין על שפת הנהר, וכן כתב הרי"ד מאשקא-וויטץ בספרו דף כ.

(1) בשורת שב יעקב להרב יעקב כץ מפראג (נדפס בפפד"א שנת תק"ב בהסכמת הפני יהושע) בסי' יז כתב ח"ל: מיום הוסדה הקהלה ראטרדם נהגין בשבת היתר טלטול ומטלטלין בכל העיר כאחד מן העיריות המור-קפין תומה על סמך שהמים מקיפין אותה סביב לעיר וכמה וכמה רבנים אשר קדמוני והיו מרי דאתרא ק"ק ראטרדם היה פשוט בעיניהם להתיר כ"י והאג נמי באותה תמונה כמו ראטרדם עיר פרזי רק מים מקיפים אותה מימינם ומשמאלם כ"י ואף גם בהאג נהגין היתר טלטול בשבת כ"י על סמך המים המקיפין אותה כ"י והראה לי כתוב וחתום כ"י מן שלשה עמודי עולם גאוני ארץ חכמי ספרדיים שהיו רבנים וחכמים בק"ק אמסטרדם כ"י גם יש להם היתר מהמנותא מן הגאון חכם צבי כמבואר בשו"ת סי' ה וכ"י, ומסתפק שם להתמיר בזמן שהמים נקרשין. המהרש"ם בהגהות לארחות חיים סי' שסג אות כח, מביא לשון בעל הלכות גדולות המבאר באור זרוע עירובין סי'

צידיהם וצד הג' ולפעמים גם צד הד' פוגע גם כן בשורה של בתים כנגדו, יש להם דין רה"י גמורה מה"ת אם העומד מרובה על הפרוץ, כמו שנתבאר לעיל ושם הובא פסק דין מן כ"ד של גדולי הדור שעל סמך זה התירו לעשות עירוב בעיר פריז.

ד. יש לצרף בתור סניף שיטת גדולי האחרונים שנסיעה ברכבות ובמכוניות אינה נחשבת הילוך רבים ומסילא אין

שהיה בדגלי מדבר אין לה דין רשות הרבים'). ותנאי זה אינו קיים במנהטן. ולעיל במכתבו של הגרש"ד כהנא ז"ל מבואר שגם בעיר ווארשא שהיו בה יותר מ"ס רבוא ודרכי' רחבים מ"ז תקני עירובין בצורת הפתח על סמך יסוד זה שלא הי' שערי' מכוונים.

ג. החזון איש חידש (הלכות עירובין ט"ז, מנ, אות ה"ז) שכל הערים הגדולות שהרחובות שבהן בנוים בבתים משני

הטור סי' שמה: שרה"ר צריך שיהא מפולש משער לשער, והכס"מ פי"ד מהל' שבת ה"א: הפתחים מכוונים זה כנגד זה, עייש"ה ובמג"א שם סק"ו. מפולשים משער לשער, פי' שהשערים מכוונים זה כנגד זה ויש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רה"ר. ועי' בשו"ת בית אפרים א"ח דף מה ע"ג מסיק כן להלכה, שאפילו בעיר שיש בה ששים רבוא אם אין מכוונים משער לשער אין לה דין רה"ר, וכן לדברי האו"ז הג"ל. ב"נעם" ח"א עמ' רלד כתבתי לפרש מה ששאלו מנלן שבדגלי מדבר היו השערים מכוונים, עפ"ד רש"י בעירובין כב: דגלי מדבר ארץ חלקה היתה שהענן משה אותה, וכי' במכילתא תא ריש בשלה, ובירושלמי עירובין פ"ה ה"ב: כיצד היו ישראל מהלכין במדבר, ח"א כתיבה וח"א כקורה, ולשניהם הדרך של ט"ז אמה שהיו העגלות נסעות וזתה ישרה כקורה, ובברייתא דמלאכת המשכן פי"ד: שהענן מדריכט בדרך ישרה הרי מבואר להדיא כן שדגלי מדבר היינו הדרך שישראל הלכו בה מרחק של י"ב מיל היתה דרך חלקה וישרה, והיו שכתבו הראשונים הנ"ל שאם אינם מכוונים אינם דומים לדגלי מדבר כלל.

ובקונטרס רביעי, לתיקון עירובין במנהטן הבאתי עוד מקורות להלכה זו וביחוד מלשון הלכות גדולות ריש הל' שבת, שרה"ר הוא הנקרא "ארח מלכא" היינו "דרך המלך", ומבואר ברמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ג שדרך המלך הולך בשה ואינו מעקם הדרכים, וכ"כ הרשב"ם ב"ב צט: ועי' רשב"ם במדבר כ. יז. דרך המלך נלך, וידוע הוא בעולם שדרך המלך הוא מכוון וישר.

3) מקור דין זה מבואר ברש"י עירובין ה: ב"ה אבולי דמחזא, שערי העיר מכוונים זה כנגד זה, ע"כ. ומבואר שמלבד דין מפולש צריך להיות גם השערים מכוונים. וטעמו של דבר מבואר ברש"י שם ו. שיהא ר"ה שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר וכי' ברש"י שם ה: ד"ה ירושלים. הריטביא עירובין דף ו. מביא בשם רש"י ותפתחו מכוונים זה כנגד זה הרמב"ן במלחמת עירובין דף כב, "ששעריה מכוונים זה כנגד זה" והרשב"א בעבודת הקדש שער ג: ומבואר המפולשין מכוונים זה כנגד זה והעם עוברין ביניהם כדגלי מדבר והעגלות. וביותר ביאור הרשב"א בעי' רובין דף כב. והמאירי בעירובין ו. הוסיף פי' למ"ש הראשונים שבעינן מכוונים, וז"ל: "ושפתחי שני ראשיו מכוונים זה כנגד זה עד שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעין בהם מפתח זה לפתח זה בלא שאם עקום, ונמצאו רבים מצויים לבקוע וליכנס ולצאת ביושר בלי עיקום", עכ"ל. ושם נט: בשהפתחים מכוונים זה כנגד זה עד שדרך רה"ר עוברת עליה דרך ישר, ע"כ. וכ"כ בדף ב. והראב"ה שבת סי' שצא: ומכוונים פתחיה משער לשער, וכ"כ בסי' שעט. והאור זרוע סי' קסד כ': עיר כו' אשר עלו לעשים רבוא כמנלן דגלי מדבר ור"ה שלה רחב ט"ז אמה אבל אין פתחיה מכוונים זה כנגד זה (ומקדם לזה כ' הטעם: כגון דגלי מדבר) מערבין את סלה הואיל ואין רה"ר גמור וכו', ע"כ. וכן הזכירו עוד הרבה ראשונים ענין הג"ל שמלבד מפולש בעינן ג"כ מכוון זה כנגד זה, עי' ספר התרומה סי' רלט, רוקח סי' קעז, אהל מועד הל' שבת דרך יג. הגותת מרדכי פ"ז דשבת. — וכן פסק

ואומרים רשות היחיד עולה עד לדקיע^(*).
מכל אלו הטעמים נראה שאין למנהגן
דין רשות הרבים כלל, וממילא מועילה
צורת הפתח של הגשרים להחלפה בעירוב
ואין צורך בדלתות.

(5) בשורת חת"ס א"ח סי' פט: והגשר
אינו מבטל מחיצת הים ואין צריך אפילו
צורת הפתח. וכ"כ בשערי ציון להרב מבילסק,
ושו"ת אבן יקרה מהדו"ג סי' לו, ובשורת
מהר"י הלוי. ובשורת נפש חיה א"ח סי'
כה, כו, כז, האריך לפלפל בדברי התוס'
עירובין פט ע"א ד"ה במחיצות ובשאר ראש
נים ובדברי החת"ס ולדעתו אין הגשרים
אוסרים כלל אפילו בלא צורת הפתח. וראה
בירור הדברים מספרי האחרונים החולקים
על זה בנועם ח"א עמוד רכז-רכו.

• • •

בסוף דברי רוצה אני להודיע ע"ד מה שהוכרתי
בקונטרס שלישי "ע"ד תיקון עירובין למנהג
גרסא בנועם תשי"ז עמוד ש"ב שיש גשר אחד שבצד
ימין של הגשר ישנם שני מבואות שדרכם עוברות
המכוונות ויש להם צורת הפתח, ומצד שמאל ישנם
ג"כ שני מבואות כאלה ואין להם צורת הפתח ובין
המבואות ישנם שני בתים קטנים בשביל גובי המס
מהמכוונות ובין כל אחת דרך פחותה מעשר אמות
ואורך הבתים יותר מר אמות משוכים לאורך הגשר
ורחבם בערך ג' אמות. ועל פי הלכה יש להבשיר
מבואות אלו בלי שום תיקון כמבואר בספרי שו"ת
האחרונים כמו שביארתי במק"א ואכמ"ל.

אמנם אמרתי לעשות נסיון להשתדל לעשות צורת
הפתח לאלה המבואות. למטרה זו נסעתי ביחד עם
הרב נחום לאם רב במנהטן להממונה^(*) על הגשרים
ובקשנו ממנו לעשות תיקון זה והבטיח לנו באריכות
למלאות בקשתנו, וקיים הבטחתו ועשה את התיקון
נסיון זה הורה לנו שאם יעשו סעם גשר חדש
ובמקרה לא יהיה לו צורת הפתח כמו שיש להגש-
רים הקיימים, אפשר יהיה להשתדל אצל השלטון של
הגשרים שיעשו צורת הפתח ולא בצדד לסמוך על
היתר בשעת הדחק.

להגשרים דין רה"ר^(*) ואין העיר פרוצה
כלל לרה"ר.

ה. הרכה אחרונים מוכרים שהגשרים
אינם נחשבים כלל לפרצה דאמרינן גוד
אסיק מחיצה שתחת הגשרים, או שאנו

בנוגע לענין ששים ריבוא שהוזכר לעיל
יש מרבנים שכתבו שגם במנהטן אפשר
להשתמש בהתנאי המבואר בשו"ע א"ח סי'
שמ"ה סי': וי"א כל שאין ששים ריבוא
עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים. ויש
מהאחרונים הסוברים ש"עוברים" דווקא ולא
רק מצויים. וב"כ כל יום דווקא (וי"א שרק
ישראלים). ולפי' סוברים שגם במנהטן ביום
ש"ק ויום א' אין עוברים ששים רבוא, אי"כ
חסר תנאי זה. ויש שדחו טעם זה עפ"י
המשנה ברורה שם וז"ל: "בכל יום" חפשי
בכל הראשונים העומדים בשיטה זו ולא
נזכר בדבריהם תנאי זה, רק שיהיו מצויין
שם ששים רבוא, ועי' מה שכתבתי בביאור
הלכה בשם הרמב"ן (עירובין נט) והריטב"א,
ע"כ. ובתרי"ש ח"ג ביארתי שכן מפורש
בהלכות גדולות אספמאי עמוד קלא: רשות
הרבים דוכתא דדשיט בה ששים מאה אלף
גברי בכל יומא כדגלי מדבר, ע"כ. וכ"כ
הרמב"ן בשבת דף נז: ועוד שאין עוברין
בהם ששים רבוא בכל יום. וכ"כ הר"ן שם
כלשון הרמב"ן ציינו הב"י שם, ורבינו ירוחם
נתיב י"ב ח"ד והרע"ב פ"א דשבת, אמנם
הקשתי על תנאי זה מטעמים אחרים, עי'
בנועם ח"א עמוד רג.

שאר הפרטים שיש בענין זה, על דבר
המנהרות שמתחת לאדמה, וחשש שרטון בים,
על הורעים שבתוך העיר, על היהודים שאינם
מודים בעירוב, צורת הפתח העומד מאליו,
נתבארו הדברים לארכן ולרחבן בנועם ח"א
ואכמ"ל.

(4) שו"ת בית אפרים זא"ח סי' כו כתב
כן לענין הנוסעים בקרונות, ובישועות מלכו
סי' כז, שמסלת הברזל היא רשות היחיד
והדרך שעליה עוברת הרה"ר לא נקראת
רה"ר. וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קסא,
ובשו"ת תקות זכר' דף פ. באריכות, ובשו"ת
בית אב תגיבא עמוד עז, וראה מה שכתבתי
להקשות על שיטה זו בנועם ח"א עמוד
רת.

(*) תודתי בזו להרב שלום רובין חתנו של ר'
יצחק בונים בעד השתדלותו אצל ממונה זה